



Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (treće vijeće)

13. listopada 2022.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Direktiva 86/653/EEZ – Članak 17. stavak 2. točka (a) – Samostalni trgovački zastupnici – Raskid ugovora o zastupanju od strane nalogodavca – Odšteta zastupniku – Odšteta – Podzastupanje – Pravo podzastupnika na dio odštete na koju ima pravo glavni zastupnik za stranke koje je osigurao podzastupnik”

U predmetu C-593/21,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Cour de cassation (Kasacijski sud, Belgija), odlukom od 10. rujna 2021., koju je Sud zaprimio 24. rujna 2021., u postupku

NY

protiv

Herios SARL,

SUD (treće vijeće),

u sastavu: K. Jürimäe (izvjestiteljica), predsjednica vijeća, N. Jääskinen, M. Safjan, N. Piçarra i M. Gavalec, suci,

nezavisna odvjetnica: T. Čapeta,

tajnik: A. Calot Escobar,

uzimajući u obzir pisani dio postupka,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

- za NY, G. Imfeld, *Rechtsanwalt* i odvjetnik, i J. Oosterbosch, *avocate*,
- za Herios SARL, B. Geuzaine i B. Hübinger, *avocats*,
- za belgijsku vladu, M. Jacobs, C. Pochet i L. Van den Broeck, u svojstvu agenata,
- za njemačku vladu, J. Möller, U. Bartl, J. Heitz, i M. Hellmann, u svojstvu agenata,

* Jezik postupka: francuski

– za Europsku komisiju, L. Armati, C. Auvret i M. Mataija, u svojstvu agenata,
odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnu odvjetnicu, da u predmetu odluči bez mišljenja,
donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 17. stavka 2. točke (a) Direktive Vijeća 86/653/EEZ od 18. prosinca 1986. o usklađivanju prava država članica u vezi samozaposlenih [samostalnih] trgovačkih zastupnika (SL 1986., L 382, str. 17.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 10., str. 45.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između osobe NY i društva Herios SARL u vezi s odštetom koju osoba NY potražuje od tog društva na temelju prihoda koji je ono ostvarilo u 2016. godini zahvaljujući novim strankama koje je u njegovu korist stekla osoba NY.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Članak 1. Direktive 86/653 glasi kako slijedi:

„1. Mjere usklađivanja propisane ovom Direktivom primjenjuju se na zakone i druge propise država članica koji uređuju odnose između trgovačkih zastupnika i njihovih nalogodavaca.

2. Za potrebe ove Direktive ‚trgovački zastupnik‘ znači samozaposleni [samostalni] posrednik koji ima stalno ovlaštenje za posredovanje pri prodaji ili kupnji robe u ime druge osobe, dalje u tekstu ‚nalogodavca‘, odnosno za posredovanje i sklapanje takvog posla u ime i za račun nalogodavca.

[...]”

4 Poglavlje IV. te direktive naslovljeno je „Sklapanje i raskid ugovora o zastupanju”. U tom poglavlju člankom 17. predviđa se:

„1. Države članice poduzimaju neophodne mjere kako bi osigurale da trgovački zastupnik, nakon raskida ugovora o zastupanju, bude oštećen sukladno stavku 2. ovog članka, odnosno da mu se nadoknadi šteta sukladno stavku 3. ovog članka.

2. (a) Trgovački zastupnik ima pravo na odštetu ako i u mjeri u kojoj:

– je nalogodavcu osigurao nove stranke ili je u značajnoj mjeri povećao opseg posla s postojećim strankama te nalogodavac nastavlja ostvarivati znatnu korist od poslovanja s takvim strankama,

i

- plaćanje odštete je pravično uzmu li se u obzir sve okolnosti, a posebno izgubljena provizija trgovačkog zastupnika od poslovanja s takvim strankama. Države članice mogu propisati da takve okolnosti također uključuju primjenu ili neprimjenu trgovinske klauzule, u smislu članka 20. ove Direktive.

[...]"

- 5 U skladu s člankom 19. navedene direktive:

„Stranke ne mogu odstupati od članaka 17. i 18. ove Direktive na štetu trgovačkog zastupnika prije isteka ugovora o zastupanju.”

Belgijsko pravo

- 6 Odredbe koje se odnose na ugovore o trgovačkom zastupanju unesene su u Zakonik o gospodarskom pravu člankom 3. Zakona od 2. travnja 2014. o umetanju knjige X. „Ugovori o trgovačkom zastupanju, ugovori o trgovačkoj suradnji i ugovori o distribuciji” u Zakon o gospodarskom pravu i o umetanju definicija iz knjige X. u knjigu 1. Codea de droit économique (Zakonik o gospodarskom pravu) (*Moniteur belge* od 28. travnja 2014., str. 35053.).

- 7 U članku X.5 Zakonika o gospodarskom pravu navodi se:

„Osim ako nije drukčije propisano, trgovački zastupnik za obavljanje svojih zadataka može angažirati podzastupnike kojima isplaćuje naknadu i koji djeluju pod njegovom odgovornošću te on postaje njihov nalogodavac.”

- 8 Članak X.18 tog zakonika glasi:

„Nakon raskida ugovora o trgovačkom zastupanju trgovački zastupnik ima pravo na odštetu ako je nalogodavcu osigurao nove stranke ili je u znatnoj mjeri povećao opseg poslovanja s postojećim strankama te ako nalogodavac može od te djelatnosti nastaviti ostvarivati znatnu korist.

Ako ugovor sadržava odredbu o zabrani natjecanja, smatra se da nalogodavac ostvaruje znatne koristi, osim ako se dokaže suprotno.

[...]"

Glavni postupak i prethodno pitanje

- 9 Društvo Herios sklopilo je ugovor o trgovačkom zastupanju s njemačkim društvom Poensgen, na temelju kojeg je Herios imao isključivo pravo prodaje Poensgenovih proizvoda u Belgiji, Francuskoj i Luksemburgu. Kao što to proizlazi iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje, Herios i NY potvrdili su da su sklopili ugovor tijekom 2009.
- 10 U okviru njihova ugovornog odnosa Herios je postao nalogodavac osobe NY koja je pak postala njegov trgovački zastupnik s ciljem trgovanja Poensgenovim proizvodima na državnom području navedenih država članica.

- 11 Krajem 2015. osoba NY te društva Herios i Poensgen započeli su pregovore s ciljem da osoba NY izravno nastavi s trgovačkim zastupanjem nakon prestanka djelatnosti društva Herios. Ti su se pregovori pokazali neuspješnima te je Poensgen 8. lipnja 2016. obavijestio Herios o raskidu ugovora koji su bili sklopili. Njihovi ugovorni odnosi okončani su 31. prosinca 2016., nakon isteka otkaznog roka od šest mjeseci.
- 12 Dopisom od 23. veljače 2017. Herios je raskinuo ugovor sklopljen s osobom NY zbog iznimnih okolnosti koje su definitivno onemogućile svaku profesionalnu suradnju između nalogodavca i zastupnika, odnosno zbog raskida glavnog ugovora između društava Poensgen i Herios. U međuvremenu je osoba NY postala trgovački zastupnik društva Poensgen.
- 13 Društva Herios i Poensgen 22. svibnja 2017. dogovorila su se, među ostalim, o isplati odštete Heriosu.
- 14 Budući da je osoba NY smatrala da također ima pravo na odštetu za nove stranke koje je osigurala društvu Herios i za koje je Poensgen obeštio Herios, tužila je potomje društvo radi isplate odštete s obzirom na prihod koji je Herios ostvario 2016. zahvaljujući novostečenim klijentima.
- 15 Prvostupanjskom presudom prihvaćen je zahtjev osobe NY. Nasuprot tomu, cour d'appel de Liège (Žalbeni sud u Liègeu, Belgija) preinačio je tu presudu presudom od 16. siječnja 2020. smatrajući da nije potrebno isplatiti nikakvu odštetu. Osoba NY podnijela je žalbu protiv te presude Couru de cassation (Kasacijski sud, Belgija), koji je u predmetnom slučaju sud koji je uputio zahtjev.
- 16 U svojoj žalbi osoba NY prigovara da joj se presudom koju je donio cour d'appel de Liège (Žalbeni sud u Liègeu) odbilo dodijeliti odštetu zbog toga što odšteta koju je primilo društvo Herios nije „znatna korist” u smislu članka X.18 prvog stavka Zakonika o gospodarskom pravu, kojim se prenosi članak 17. stavak 2. točka (a) Direktive 86/653. Prema stajalištu coura d'appel de Liège (Žalbeni sud u Liègeu), ne može biti riječ o takvoj koristi jer, s jedne strane, odšteta koju je primilo društvo Herios nije buduća korist, nego odšteta koja se duguje na temelju zakona. S druge strane, osoba NY nastavlja poslovati i imati koristi od stranaka stečenih tijekom poslovanja s bivšim glavnim nalogodavcem.
- 17 Sud koji je uputio zahtjev smatra da ispitivanje žalbenog razloga koji je osoba NY istaknula u prilog svojoj žalbi zahtijeva tumačenje članka 17. stavka 2. točke (a) prve alineje Direktive 86/653 kako bi se utvrdilo čini li odšteta koju je primilo društvo Herios „znatnu korist” u smislu te odredbe. U slučaju potvrdnog odgovora osoba NY bi tako mogla od Heriosa, u skladu s navedenom odredbom, tražiti isplatu odštete zbog raskida ugovora o trgovačkom zastupanju koji ih je vezivao.
- 18 U tim je uvjetima Cour de cassation (Kasacijski sud) odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Treba li članak 17. stavak 2. točku (a) prvu alineju [Direktive 86/653] tumačiti na način da u situaciji kao što je ona o kojoj je riječ u glavnom postupku odšteta koju treba isplatiti glavnom zastupniku zbog stranaka koje je osigurao podzastupnik ne predstavlja ‚znatnu korist’ glavnom zastupniku?”

O prethodnom pitanju

- 19 Najprije valja podsjetiti na to da je u okviru postupka suradnje između nacionalnih sudova i Suda uspostavljenog člankom 267. UFEU-a dužnost Suda da nacionalnom sudu dâ koristan odgovor koji će mu omogućiti odlučivanje o sporu koji se pred njim vodi. U tom smislu, Sud može po potrebi ne samo preoblikovati pitanje koje mu je postavljeno već i uzeti u obzir odredbe prava Unije na koje nacionalni sud nije uputio u svojem pitanju (vidjeti u tom smislu presudu od 16. svibnja 2019., Plessers, C-509/17, EU:C:2019:424, t. 32. i navedenu sudsku praksu).
- 20 U ovom slučaju, s obzirom na to da je Sudu postavljeno pitanje o doseg članka 17. stavka 2. točke (a) prve alineje Direktive 86/653 u posebnim okolnostima u kojima je trgovački zastupnik primio odštetu nakon što je podzastupnik kojeg je angažirao sâm postao, nakon raskida glavnog ugovora o trgovačkom zastupanju, trgovački zastupnik glavnog nalogodavca, postavljeno pitanje treba shvatiti na način da se u biti odnosi na to treba li članak 17. stavak 2. točku (a) prvu i drugu alineju Direktive 86/653 tumačiti tako da odšteta koju je primio glavni zastupnik za stranke koje je osigurao podzastupnik može činiti znatnu korist za glavnog zastupnika kad je taj podzastupnik postao glavni zastupnik nalogodavca.
- 21 S obzirom na navedeno, u svrhu tumačenja odredbe prava Unije, u ovom slučaju članka 17. stavka 2. točke (a) Direktive 86/653, valja uzeti u obzir ne samo tekst te odredbe nego i njezin kontekst i ciljeve propisa kojeg je ona dio.
- 22 U skladu s prvom alinejom te odredbe trgovački zastupnik ima pravo na odštetu nakon raskida ugovora ako i u mjeri u kojoj je nalogodavcu osigurao nove stranke ili je u značajnoj mjeri povećao opseg posla s postojećim strankama te nalogodavac nastavlja ostvarivati znatnu korist od poslovanja s takvim strankama.
- 23 Iz upotrebe pojmova „nastavlja” i „znatna” kao i iz navoda prema kojem koristi koje nalogodavac primi moraju proizlaziti iz poslovanja sa strankama koje je osigurao zastupnik ili u odnosu na koje je zastupnik u značajnoj mjeri povećao opseg posla, jasno je da nalogodavac nakon raskida ugovora mora imati korist koja je, s jedne strane, određenog obujma i koja je, s druge strane, povezana s prethodnim uslugama zastupnika. S druge strane, tekst navedene odredbe ne daje nikakvo pojašnjenje u pogledu naravi te koristi.
- 24 Iz toga slijedi da pojam „znatna korist” iz članka 17. stavka 2. točke (a) prve alineje Direktive 86/653 može obuhvatiti svu dobit koja nakon raskida ugovora nalogodavcu pristiže od napora koje je uložio zastupnik, uključujući odštetu koju je primio od vlastitog nalogodavca.
- 25 To je tumačenje potkrijepljeno ciljevima te direktive.
- 26 Naime, cilj je Direktive 86/653, među ostalim, zaštititi trgovačkog zastupnika u njegovu odnosu s nalogodavcem (presuda od 19. travnja 2018., CMR, C-645/16, EU:C:2018:262, t. 33.).
- 27 U tom pogledu Sud je presudio da je članak 17. te direktive od odlučujuće važnosti. Stoga tekst stavka 2. tog članka treba tumačiti na način kojim se doprinosi zaštiti trgovačkog zastupnika i kojim se u potpunosti uzimaju u obzir njegove zasluge za sklapanje poslova za koje je ovlašten (vidjeti u tom smislu presudu od 7. travnja 2016., Marchon Germany, C-315/14, EU:C:2016:211, t. 33.). Isključeno je svako tumačenje te odredbe koje bi moglo ići na štetu trgovačkog zastupnika (vidjeti u tom smislu presude od 26. ožujka 2009., Semen, C-348/07, EU:C:2009:195, t. 21. i od 19. travnja 2018., CMR, C-645/16, EU:C:2018:262, t. 35.).

- 28 Međutim, tumačenje prema kojem pojam „znatna korist” u smislu članka 17. stavka 2. točke (a) prve alineje Direktive 86/653 ne obuhvaća, među ostalim, odštetu koju je nalogodavac primio za stranke koje je osigurao trgovački zastupnik i za koje taj zastupnik više nije plaćen može nanijeti štetu tom zastupniku.
- 29 Naime, kao što to osoba NY ističe u svojim pisanim očitovanjima, u slučajevima u kojima je raskid ugovora posljedica, među ostalim, prijenosa poduzeća ili prodaje nalogodavčevih poslovnih sredstava i u kojima se cijena mijenja ovisno o količini stranaka, usko tumačenje članka 17. stavka 2. točke (a) prve alineje Direktive 86/653 trgovačkom bi zastupniku uskratilo odštetu u vezi s *goodwillom* koji je on ipak osigurao nalogodavcu.
- 30 Slijedom toga, valja smatrati da bi tumačenje prema kojem pojam „znatna korist” u smislu članka 17. stavka 2. točke (a) prve alineje Direktive 86/653 ne obuhvaća odštetu za *goodwill* koji je nalogodavac stekao zbog stranaka koje je osigurao trgovački zastupnik i za koje potonji više nije plaćen, bilo protivno cilju zaštite trgovačkog zastupnika koji se želi postići Direktivom 86/653.
- 31 Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da članak 17. stavak 2. točku (a) prvu alineju Direktive 86/653 treba tumačiti na način da odšteta koju je nalogodavac isplatio glavnom zastupniku zbog stranaka koje je osigurao podzastupnik može činiti znatnu korist za glavnog zastupnika.
- 32 Međutim, kako bi se sudu koji je uputio zahtjev dao potpun odgovor, valja još utvrditi utječe li činjenica da je sâm podzastupnik postao zastupnik glavnog nalogodavca na njegovo pravo na odštetu predviđenu tom odredbom.
- 33 U tom pogledu valja podsjetiti na to da je ponašanje trgovačkog zastupnika element koji se može uzeti u obzir u okviru analize kojoj je cilj utvrditi pravičnost odštete (vidjeti u tom smislu presudu od 28. listopada 2010., Volvo Car Germany, C-203/09, EU:C:2010:647, t. 44.), pri čemu je ta pravičnost *conditio sine qua non* isplate te odštete na temelju članka 17. stavka 2. točke (a) druge alineje Direktive 86/653.
- 34 Naime, u skladu s tom odredbom trgovački zastupnik ima pravo na odštetu ako i u mjeri u kojoj je plaćanje te odštete pravično, vodeći računa o svim okolnostima, a posebno izgubljenim provizijama trgovačkog zastupnika od poslovanja sa strankama koje je osigurao ili u odnosu na koje je u značajnoj mjeri povećao opseg posla.
- 35 U tim okolnostima, stranke kojima se zastupnik može koristiti sâm ili u korist drugog nalogodavca nužno su dio „okolnosti” iz članka 17. stavka 2. točke (a) druge alineje Direktive 86/653 koje treba uzeti u obzir radi plaćanja odštete predviđene tom odredbom.
- 36 Naime, pravo na odštetu predviđeno u članku 17. stavku 2. Direktive 86/653 sa stajališta trgovačkog zastupnika prije svega ima za cilj kompenzaciju. Cilj je takve odštete nadoknaditi mu napore koje je uložio ako nalogodavac nastavlja ostvarivati gospodarske koristi koje proizlaze iz tih napora, čak i nakon raskida ugovora o zastupanju (vidjeti u tom smislu mišljenje nezavisnog odvjetnika N. Wahla u predmetu Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:503, t. 35. i 36.).
- 37 Iako se ta odredba ne bi mogla usko tumačiti, kao što je to navedeno u točki 35. ove presude, kako se trgovačkom zastupniku ne bi uskratilo obeštećenje u vezi s *goodwillom* koji je doista osigurao nalogodavcu, odšteta predviđena navedenom odredbom ne može, s druge strane, zastupniku pokriti štetu koja nije izravno povezana s gubitkom stranaka.

- 38 Međutim, kao što je to navedeno u izvješću o primjeni članka 17. Direktive 86/653 koje je Komisija podnijela 23. srpnja 1996. (COM(96) 364 *final*), ako zastupnik i dalje odgovara na potrebe istih stranaka za istim proizvodima, ali za račun drugog nalogodavca, isplata odštete bila bi nepravična jer konkretna šteta koja se njome treba popraviti ne postoji s obzirom na to da zastupnik ne gubi korist koju ostvaruje poslovanjem sa svojim strankama.
- 39 Stoga, kada podzastupnik nastavlja obavljati aktivnosti trgovačkog zastupnika u pogledu istih stranaka i za iste proizvode, ali u okviru izravne veze s glavnim nalogodavcem, i to zamijenivši glavnog zastupnika koji ga je prvotno bio angažirao, taj podzastupnik *a fortiori* ne trpi nikakvu negativnu posljedicu raskida njegova ugovora o trgovačkom zastupanju s tim glavnim zastupnikom.
- 40 Međutim, na nacionalnom je sudu da ocijeni pravičnost plaćanja odštete s obzirom na sve okolnosti slučaja koji se pred njim vodi.
- 41 Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da na postavljeno pitanje valja odgovoriti tako da članak 17. stavak 2. točku (a) Direktive 86/653 valja tumačiti na način da odšteta koju je nalogodavac isplatio glavnom zastupniku za stranke koje je osigurao podzastupnik može činiti znatnu korist za glavnog zastupnika. Međutim, plaćanje odštete podzastupniku može se smatrati nepravičnim u smislu te odredbe ako on nastavlja obavljati aktivnosti trgovačkog zastupnika u odnosu na iste stranke i za iste proizvode, ali u okviru izravne veze s glavnim nalogodavcem, i to zamijenivši glavnog zastupnika koji ga je prvotno bio angažirao.

Troškovi

- 42 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (treće vijeće) odlučuje:

Članak 17. stavak 2. točku (a) Direktive Vijeća 86/653/EEZ od 18. prosinca 1986. o usklađivanju prava država članica u vezi samozaposlenih [samostalnih] trgovačkih zastupnika

valja tumačiti na način da:

odšteta koju je nalogodavac isplatio glavnom zastupniku za stranke koje je osigurao podzastupnik može činiti znatnu korist za glavnog zastupnika. Međutim, plaćanje odštete podzastupniku može se smatrati nepravičnim u smislu te odredbe ako on nastavlja obavljati aktivnosti trgovačkog zastupnika u odnosu na iste stranke i za iste proizvode, ali u okviru izravne veze s glavnim nalogodavcem, i to zamijenivši glavnog zastupnika koji ga je prvotno bio angažirao.

Potpisi